

EEN PROCES VERBAAL

een voorbeeld van een bron voor vrouwengeschiedenis

Er zijn verscheidene argumenten aan te voeren waarom er van vrouwengeschiedenis gesproken kan worden en waarom zij ook als zodanig bestudeerd moet worden. Fundamenteel daarbij is mijns inziens dat vrouwen in het verleden andere belangen ontwikkelden dan mannen.

Terwijl het geschiedenisonderzoek zich vanuit de mannelijke interesse voornamelijk in de openbare sfeer heeft bewogen - oorlogen, diplomatie, industrie e.d. - zal de inhoud veranderen zodra we ons gaan afvragen waar de vrouwen in de geschiedenis zijn. Dan zal de aandacht op de privé-sfeer worden gericht: het gezin, het huishouden, de opvoeding en de gevoelens die daarbij beleefd worden.

Het is echter niet eenvoudig om over deze momenten in het verleden informatie te krijgen. In de schriftelijke bronnen - veelal door mannen verzameld en geselecteerd - is relatief niet veel over vrouwen te vinden. Zeker niet als het gegevens betreft die gaan over het leven dat zich binnen de muren van het huis afspeelt.

Naast het ontwikkelen van alternatieve bronnen, zoals de mondelinge bronnen (men leze hierover in Groniek 64, die over 'Oral History' gaat) zullen we ook hard op zoek moeten blijven binnen de officiële documenten. Ook wat daar juist niet in staat, kan ons informatie verschaffen.

Tijdens mijn onderzoek naar criminaliteit in de jaren dertig heb ik de indruk gekregen, dat processen-verbaal een bron kunnen vormen die ook voor de vrouwengeschiedenis de moeite waard is. Zowel het ontbreken als het voorkomen van vrouwen als slachtoffer van bepaalde delicten is interessant.

Neem bijvoorbeeld verkrachting, dat in mijn steekproef niet één keer werd aangetroffen.

"Vrouwen zelf moesten aan het licht brengen dat mannen op grote schaal hun echtgenotes en dochters mishandelden en verkrachtten." (1)

De politie of justitie deed dat niet voor haar.

Kenmerkend voor de invloed van de vrouwenbeweging op het toenemend zelfbewustzijn van vrouwen is dan ook de toename van het aantal aangiftes van verkrachting gedurende de laatste jaren. (2) Vanuit criminologische kring blijken er dan toch nog wetenschappers te bestaan die verbaasd zijn dat dat in de sfeer van de criminaliteit wordt gehaald. Dat doorbreekt de gewoonte om de gezinssfeer buiten de wetenschappelijke beschouwing te laten, terwijl dat juist voor vrouwen zo belangrijk is. (3).

Ook als daders is zowel hun afwezigheid, als hun aanwezigheid in bepaalde delicten veelzeggend.

"Zolang vrouwen als dader nog niet tot het bewustzijn worden toegelaten, omdat als zodanig ze niet horen te bestaan of niet belangrijk genoeg (mogen) zijn om als bedreigend te worden ervaren, kunnen ze eenvoudig als psychisch gestoord weggedefinieerd worden."

Het hierna volgende verhoor van een vrouw, die door haar echtgenoot is aangegeven wegens mishandeling, vormt dan ook een uitzondering. Een vrouw, die met de middelen die haar ter beschikking staan - niet voor niets is het 'wapen' van huishoudelijke aard - tegen haar situatie in verzet komt. De neerslag daarvan geeft ons bovendien aardig wat informatie over het leven binnen het huis, de schuur en de keuken van een spoorwegwachters-echtpaar in de jaren dertig.

In verband met nevengaan proces-verbaal contra (NN)A, echtgenote van (NN)C, agent-rechercheur van Politie, tevens onbezoldigd rijksveldwachter, als verdachte op donderdag 23 juli 1938 gehoord:

A zonder beroep, geboren te P. op 28 november 1878, echtgenote van B. (...) die het volgende verklaarde:

"Ik ben ruim 34 jaar getrouwd met B., overwachter bij de Nederlandse

Spoorwegen (...). Ik heb een zeer slecht leven met hem gehad. Toen wij nog maar vier weken getrouwd waren, maakte hij steeds ruzie met mij. Mijn man is erg gierig en ondanks mijn zuinigheid is dit mede de oorzaak geweest van ons slecht huwelijksleven. In de laatste jaren is de toestand tusschen ons nog zeer verergerd. Het gevolg is geweest, dat ik mijn man in het begin van het jaar 1936 verlaten heb. Ik heb toen een echtscheidingsprocedure aanhangig gemaakt en ik heb een paar jaar van hem gescheiden geleefd. Er is echter geen scheiding tussen ons uitgesproken en na dat jaar ben ik weer met hem gaan samenwonen. De verhouding tussen ons is echter niet verbeterd. Ieder ging zijn eigen gang. Ik ontken dat mijn man wel eens getracht heeft om een gesprek met mij aan te knopen. Daarentegen waren al zijn handelingen er op gericht om mij zoveel mogelijk te plagen. Zonder mij daar iets van te zeggen verkocht hij van onze winteropslag de aardappelen. Op maandag 23 mei 1938 zou hij weer aardappelen afleveren aan een zekere (NN)E, die bij onze woning kwam. Mijn man en ik waren thuis en het was ongeveer 5 uur des namiddags. Mijn man is naar een schuurtje gegaan, dat naast onze woning staat en E ging met hem mee. Ik ben toen achter E aangegaan en ik hoorde toen dat E tegen mijn man zei: 'Daar liggen geen 2 mud (hectoliter) aardappelen meer'. Ik kreeg toen den indruk dat E nog twee hectoliter aardappelen van mijn man gekocht had. Ik heb toen een aanmerking op de handelswijze van mijn man gemaakt. Mijn man sloeg zich toen voor zijn zitvlak en hij voegde mij de woorden toe: 'Doe kenst om mie dood vaal'n.' Ik ben toen weer in onze woning gegaan, alwaar ik verder gegaan ben met het eten van een boterham. Toen ik daarmee nog bezig was, kwam mijn man ook weer in onze woonkamer. Mijn man begon toen tegen mij te mopperen, dat ik de aardappelen die in de kelder lagen maar moest schoonmaken en dat ik die moest laten omkomen. Ik heb toen tegen hem gezegd, dat hij die werkzaamheden wel tijdens zijn week verlof had kunnen doen, want hij had de week daarvoor verlof gehad. Hierover maakte mijn man zich kwaad en hij begon tegen mij te schelden: 'Lelijke hoer. Luie boerin. Als ik straks met pensioen ga, dan zal ik je wel beter krijgen.' Het boterhameten was ge-

daan en ik wilde de tafel afruimen. Op de kookkachel waarin nog vuur aanwezig was, stond een emaille pan met water, waarin ik voor mijn man en mij een paar eieren had gekookt. Ik nam dat pannetje met water van de kachel en liep daarmee naar het aanrecht, dat ook in die kamer aanwezig is. Toen ik met dat pannetje in mijn handen langs mijn man kwam, die bij de tafel zat, sprong hij overeind en ik hoorde, dat hij tegen mij zeide: 'Ik zal je de hersens inslaan'. Wat ik daarna heb gedaan, weet ik niet. Ik ben naar buiten gevlucht en ik herinner mij wel, dat ik bedoeld pannetje nog in mijn handen had. Er was toen geen water meer in aanwezig. Het is wel mogelijk dat ik mijn man met dat water gegooid heb, doch ik herinner het mij niet meer. (...) dan heb ik dat niet opzettelijk gedaan, doch 'van de schrik' (...) Ik ben daarna wegegaan en ik ben niet weer bij hem teruggekeerd. Ik heb thuis reeds weer een echtscheidingsprocedure aangevraagd, doch ik moet eerst in het bezit zijn van een certificaat van onvermogen, voordat dit voortgang kan hebben (...)"

Na voorlezing en volharding teekent verdachte hare verklaring.

Noten:

- 1) Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 21/6, sept-okt, 1979, p.201
- 2) De criminele statistiek van het CBS laat vanaf 1973 een toename van het aantal veroordelingen wegens verkrachting zien, uit: Jeanne Doomen: "Heb je soms aanleiding gegeven". Ook het onderzoek van Gerry Metz en Hermke Rijpkema naar verkrachting in de gemeente Groningen wijst erop dat in de zeventiger jaren vrouwen eerder aangifte deden dan hun lotgenoten van veertig jaar daarvoor, uit: "Mythen en feiten over verkrachting", Gerry Metz en Hermke Rijpkema, Groningen 1979.
- 3) Tijdschrift voor Criminologie, p.202